

УДК 336.717.18

Єріс Л.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Української академії банківської справи
Національного банку України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

THEORETICAL PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF BANK MONEY STREAMS ARE IN MODERN TERMS OF DEVELOPMENT OF BANK TO BUSINESS

АНОТАЦІЯ

У статті охарактеризовано вплив якісного управління грошовими потоками банків на ефективність банківської діяльності загалом. Проаналізовано основні показники результатів діяльності банківської системи України, зроблено висновки, які стверджують, що ефективність банків загалом характеризує їх здатність своєчасно створювати грошові потоки та якісно управляти ними.

Ключові слова: ефективність, банк, якість, грошові потоки, прибутковість.

АННОТАЦИЯ

В статье охарактеризовано влияние качественного управления денежными потоками банков на эффективность банковской деятельности в целом. Проведен анализ основных показателей результатов деятельности банковской системы Украины, сделаны выводы, которые утверждают, что эффективность банков в целом характеризует их способность своевременно создавать денежные потоки и качественно управлять ими.

Ключевые слова: эффективность, банк, качество, денежные потоки, прибыльность.

ANNOTATION

The article characterizes the influence of the qualitative management of bank cash flows on the efficiency of a banking activity on the whole. The main indices of results of the Ukrainian banking system activity were analyzed. The article concluded that the efficiency of banks in general characterizes their ability to create cash flows in proper time and to qualitatively manage them.

Keywords: efficiency, bank, quality, cash flows, profitability.

Постановка проблеми. Невизначеність зовнішнього та внутрішнього середовища, у якому працюють банки України, упровадження нових методів конкурентної боротьби вимагають адекватних підходів до управління банківською установою, особливо в частині менеджменту. Якість організації грошових потоків визначає ступінь фінансової рівноваги банку в процесі його діяльності, операційного процесу, пропозиції власного капіталу й позикових коштів.

Аналіз грошових потоків є одним із найважливіших етапів управління грошовими потоками банку, результатом якого є визначення основних напрямів і методів забезпечення рівноваги грошових ресурсів, виявлення резервів підвищення ефективності діяльності банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття економічної ефективності присвячено праці зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких М. Болух, Г. Башнянин, В. Осипов, С. Покропивний, Е. Росс, К. Фіпс,

Х. Лібенштейн, С. Шефрін, Т. Хачатуров. Проблеми управління грошовими потоками банків вивчали українські вчені: І. Бланк, О. Васюренко, Л. Алексєєнко, Д. Олексіч, А. Дзюблук.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість робіт із цієї галузі, залишається актуальним питання впливу якісного управління грошовими потоками на ефективність банківської діяльності.

Мета статті. Фінансовий сектор відіграє ключову роль у розподілі грошових потоків в економіці. Ефективність банків як один із найважливіших фінансових посередників суттєво впливає на економічну діяльність, значимість її виявляється як на макро-, так і мікрорівні. Метою статті є визначення теоретичних засад управління грошовими потоками банків.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки важливим завданням є визначення фінансової стійкості банку, тому що від неї залежить здатність банку генерувати грошові потоки. Наявність грошей у банку визначає можливість його виживання й подальшого розвитку. Економічні передумови нашої країни залежать від ефективної політики управління грошовими потоками. Багато уваги вчених-економістів зосереджується на новому понятті «грошовий потік».

О. Кірейцева наводить три стратегічні питання, на які необхідно знайти відповідь потенційному власникові.

По-перше, якими повинна бути розмір та оптимальний склад активів банку, що дають змогу досягнути найбільшого добробуту його власників, акціонерів і колективу.

По-друге, як і де знайти джерела фінансування та якою має бути їх оптимальна структура.

По-третє, як організувати поточне й перспективне управління фінансовою діяльністю, щоб забезпечити платоспроможність і фінансову стійкість банку [1].

Результатом вияву фінансово-економічних відносин є виникнення та формування грошового потоку під час банківських операцій у процесі операційної, кредитно-депозитної, інвести-

ційної й фінансової діяльності банку, що має певні ознаки, з-поміж яких З. Васильченко та Д. Пірог виділяють такі [2].

По-перше, це рух коштів, який здійснюється за умови виконання договірних зобов'язань банку і забезпечується наявністю відповідного документального оформлення й підтвердження причини формування грошового потоку.

По-друге, особливості операцій банку дають змогу ідентифікувати рух коштів за видами грошових потоків відповідно до встановлених критеріїв групування.

По-третє, грошові потоки, що генеруються банком, мають виключно фінансовий характер, оскільки їх результатом є формування, розподіл і використання фондів грошових ресурсів банку.

На сьогодні не існує єдиної точки зору щодо визначення поняття «грошовий потік», особливо якщо ми порівнюємо різні підходи до трактування грошових потоків банку серед вітчизняних та зарубіжних учених-економістів. Підводячи підсумки вивченого, виокремимо такі трактування поняття «грошовий потік».

У межах першого підходу автори розуміють визначення грошового потоку як сукупність послідовно розподілених у часі платежів, які були отримані внаслідок здійснення відповідної діяльності [3; 4; 5; 6].

Згідно з другим підходом, автори наголошують, що грошові потоки генеруються банком, мають фінансовий характер, тому що результатом діяльності є формування, розподіл і використання грошових ресурсів [7; 8; 9].

Представники третього підходу грошові потоки досліджують як процес надходження й вибуття коштів у готівковій та безготівковій формах, що обов'язково підлягає документальному оформленню [10; 11].

Відповідно до четвертого підходу, грошові потоки асоціюються з ліквідністю банку, щоб у результаті діяльності отримати відповідний прибуток, а також зберегти фінансову рівновагу на ринку [1; 12].

Поняття «грошовий потік банку» включає до свого складу численні види грошових потоків, що обслуговують фінансову діяльність банку, які можна класифікувати за масштабами обслуговування банківських операцій; за видами господарської діяльності відповідно до міжнародних стандартів обліку; за спрямованістю руху коштів; за методом обчислення обсягу.

Отже, проаналізувавши різні підходи до трактування поняття «грошові потоки», можемо дати таке визначення: це безперервний рух усіх грошових надходжень, а також виплат банку за певний період часу.

Слід відмітити, що будь-яка система управління має супроводжуватися реалізацією певних принципів. У свою чергу принципи управ-

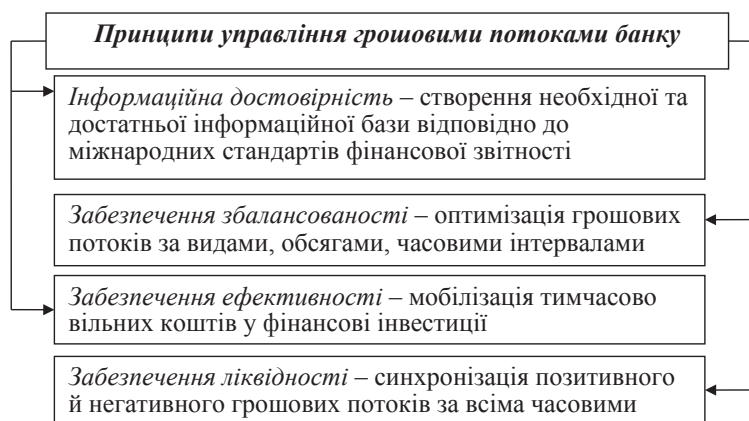

Рис. 1. Принципи управління грошовими потоками банку
Авторське узагальнення

ління грошовими потоками банку надають можливість урахувати розвиток банку, досягнення його кінцевих результатів діяльності, постійне зростання в довгостроковій перспективі ринкової вартості, збалансованість обсягу грошових потоків основної банківської діяльності (рис. 1).

Перший принцип інформаційної достовірності полягає в створенні такої бази, яка відповідає міжнародним стандартам ведення банківського бізнесу. Забезпечення цього принципу пов'язане зі складними розрахунками, яким не вистачає уніфікації методичних підходів.

Принцип забезпечення збалансованості полягає в тому, що управління грошовими потоками банку пов'язано з видами, обсягами, тимчасовими інтервалами й іншими їхніми характеристиками. Реалізація цього принципу пов'язана з оптимізацією грошових потоків банку під час управління ним.

Під час реалізації наступного принципу забезпечення ефективності грошові потоки банку можна охарактеризувати як нерівномірне витрачання надходження та коштів у розрізі окремих тимчасових інтервалів, які можуть призвести до формування значних обсягів тимчасово вільних грошових активів банку. Цей принцип в управлінні грошовими потоками банку полягає в забезпеченості ефективного використання шляхом здійснення кредитно-фінансових операцій банку.

Реалізація принципу забезпечення ліквідності полягає у відповідності синхронізації позитивного й негативного грошових потоків у розрізі кожного тимчасового інтервалу певного періоду. Тобто, висока нерівномірність певних видів грошових потоків спричиняє тимчасовий дефіцит грошових потоків банку, що негативно позначається на його платоспроможності. Адже під час управління грошовими потоками банку потрібно забезпечити достатній рівень їхньої ліквідності протягом цього періоду.

Розглядаючи принципи управління грошовими потоками банку, доходимо висновку, що найголовнішою ознакою є забезпечення фінан-

сової рівноваги певного банку під час усього його розвитку, але потрібно балансувати обсяги надходження та зменшення коштів, а також синхронізувати їх у часовому інтервалі.

Слід зазначити, що під час аналізу грошових потоків банку виникає необхідність забезпечення рівноваги грошових потоків і вирішення проблеми ліквідності. Потреба банку в ліквідних активах визначається як сума очікуваної потреби в коштах для обслуговування депозитних і недепозитних зобов'язань та потреби в наданні кредитів.

Тому серед методів оцінювання потреб банку в ліквідних активах доцільно виділити метод структури коштів (структурування фондів); коефіцієнтний метод (метод індикаторів ліквідності); метод джерел і використання коштів; метод показників ліквідності [13, 14].

Сутність методу *структурування фондів* залежить від установлення відповідності між напрямками використання ресурсного потенціалу та конкретно визначеними видами джерел. Більшість ресурсів, що сформувалась за рахунок вкладів до запитання, залишків на розрахункових рахунках клієнтів, укладається в цінні папери й короткострокові кредити. Кошти, які було спрямовано на придбання облігацій і видачу довгострокових кредитів, повинні бути одержані зі стабільних джерел, таких як строкові вклади й депозити. Під час застосування цього методу виділяють три етапи структурування фондів.

Згідно з першим етапом, потрібно розподілити всі ресурси банку за джерелами формування відповідно до їх обіговості та рівня осідання коштів за рахунками. Ступінь стабільності всіх банківських пасивів можна поділити так:

- поточні зобов'язання, або «гарячі гроші». Сутність полягає в тому, що кошти можуть зніматися з рахунків без попередження й чутливо реагувати на зміни на ринку відсоткових ставок (до цієї групи належать міжбанківські позики, у яких нефіксований строк погашення, отримані позики овернайт (строк до 1 дня);

- мінливі, або поточні зобов'язання. Характеризуються тим, що значна частина коштів можуть бути вилучені з банку в будь-який момент, але при цьому певна сума перебуває на рахунку (належать кошти до запитання як юридичних, так і фізичних осіб, кошти бюджетних і позабюджетних фондів, кредиторська заборгованість, коррахунки інших банків, транзитні рахунки (строк до 7 днів);

- основні вклади, або стабільні зобов'язання: відповідно до джерел коштів, за якими потрібно, щоб імовірність довгострокового відпливу грошей була мінімальною (це ощадні та строкові рахунки, депозитні сертифікати, кошти від продажу цінних паперів, а також недепозитні джерела коштів, у яких фіксований строк погашення);

- безстрокові пасиви – це власні кошти банку, тобто статутний капітал, резерви, нерозподілений прибуток.

На другому етапі відбувається аналіз згідно з ресурсною базою банку в межах виділених груп зобов'язань, тобто виділяють рівень осідання коштів і розраховують розмір стабільних залишків відповідно до кожної групи зобов'язань. Оцінюючи рівень стабільності ресурсної бази банку, використовують такі показники:

- рівень осідання коштів за рахунком обчислюється як співвідношення різниці між залишками коштів на рахунку на кінець та початок періоду до загальної суми надходжень за рахунком відповідно до того самого періоду [15];

- середня тривалість зберігання коштів на рахунку банку обчислюється так, як співвідношення різниці між залишками коштів на рахунку на кінець і початок періоду до загальної суми надходжень за рахунком на такий самий період [15].

Стосовно третього етапу потрібно розрахувати змінну та стабільну частину коштів згідно з кожною групою зобов'язань. Тому цей результат аналізу дасть нам змогу точно прогнозувати вихідні грошові потоки банку. Отже, частка може бути незначною для стабільних джерел (10–15%), поточних вкладів і недепозитних зобов'язань (25–30%), поточних зобов'язань (80–90%) [2].

Наступним розглянемо *коефіцієнтний метод* розрахунку потреби в ліквідних коштах, або метод індикаторів ліквідності. Сутність цього методу полягає в тому, що під час використання різних співвідношень активних і пасивних позицій банк характеризується тим, яким буде рівень забезпеченості банку ліквідними коштами. Після розрахунку коефіцієнтів порівнюються значення з нормативами, середньогалузевими значеннями показників, а також, можливо, з рівнем, що визначає банк у процесі свого досвіду.

Щодо методу *джерел і використання коштів*, то він передбачає порівняння вхідних і вихідних грошових потоків банку й визначення розриву ліквідності за кожний період прогнозування. Тобто, потреба в ліквідних коштах банку визначається за допомогою порівняння вхідних і вихідних грошових потоків.

Для аналізу грошових потоків банку виділяють методи моделювання, які дають змогу спрогнозувати їх розвиток у часі. Виділяють випадкові, імовірнісні та детерміновані моделі. Імовірнісні моделі не враховують динаміки строкових активів і пасивів відповідно до умов уже укладених договорів, які займають досить значну частку в загальних вимогах і зобов'язаннях [16].

Щодо *детермінованих моделей*, то вони також мають певний недолік, такий як неврахування випадкових грошових потоків банку (наприклад, випадкове відновлення банківських послуг за новими договорами), тобто вони відображають тільки рух коштів за вже укладеними договорами. Але перевагою останніх є врахування строкових активів і пасивів. Проте для

ефективної банківської діяльності повинні проводитися й детермінативні, і випадкові операції з розбивкою за строками.

Отже, з наведених методів визначення потреб банку в ліквідних активах проаналізовано недоліки та переваги наявних стратегій, тому використовувати рекомендується комплексний підхід, який враховував би тільки переваги зазначених методів. Але спочатку потрібно визначити ситуацію, яка складається в банку, а потім обирати певний метод управління ліквідністю банку, тому, на нашу думку, найефективніше в діяльності банку застосовувати комплексний метод оцінювання потреб.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що в сучасних умовах нестабільної економіки виникає потреба в формуванні ефективної системи управління грошовими потоками банку, яка забезпечує не тільки стійкість банківської установи зокрема, а й банківської системи загалом у конкурентний період часу, можливість до подальшого розвитку, досягнення фінансового успіху на довгострокову перспективу.

Отже, проаналізувавши запропоновані підходи до визначення поняття «грошовий потік», можна запропонувати авторське розуміння цієї категорії. Так, під грошовими потоками банку варто розуміти внутрішнє джерело стабільності банку, що складається із сукупності надходжень і виплат коштів та виявляється через збільшення вхідних і зменшення вихідних грошових ресурсів, які обертаються протягом деякого періоду часу.

Розглядаючи класифікацію грошових потоків, можемо цілеспрямовано здійснити облік, аналіз і планування грошових потоків різних видів банку. Під час характеристики видів грошових потоків необхідно звертати увагу на їхній високий взаємозв'язок. Якщо недостатньо обсягів у часі одного з цих потоків, то це зумовлюватиме подальше скорочення обсягів іншого виду цих грошових потоків.

Управління грошовими потоками банку залежить від принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, що завжди пов'язані з тим, як формуються, розподіляються і як використовуються грошові потоки банку.

Потреба у використанні коштів формується під впливом різних факторів, які не завжди є керованими з боку банку. Грошові потоки, пов'язані з використанням коштів, за розмірами й ритмічністю, як правило, не збігаються з процесами формування коштів, оскільки це зумовлюється впливом факторів різної сукупності. Розбалансування грошового обігу банку має суттєве, навіть катастрофічне значення для нього, створює загрозу виникнення ситуації банкрутства.

Найважливішою передумовою управління грошовими потоками має бути постійна участь вищого керівництва банку в процесі прийняття

рішень щодо управління, а також необхідно передбачати механізми контролю за виконанням рішень, що приймаються.

В основі управління лежить обов'язковий аналіз наявності оперативної та достовірної облікової інформації, яка формується під час бухгалтерського й управлінського обліку.

Методи визначення потреб банку в ліквідних активах завжди мають свої переваги та недоліки. Тому, якщо враховувати ці недоліки, можна налагодити ефективне функціонування фінансового механізму управління грошовими потоками банку. Але на практиці вважаємо за потрібне використовувати комплексний підхід до потреби банку в ліквідних активах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кірейцева Г.Г. Фінансовий менеджмент : [навчальний посібник] / Г.Г. Кірейцева. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Центр учбової літератури, 2004. – 531 с.
2. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : [підручник] / Л.О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
3. Поддєрьогін А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А.М. Поддєрьогін, Я.І. Невмержицький // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 119–127.
4. Птащенко Л.О. Управління корпоративними фінансами : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Л.О. Птащенко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 296 с.
5. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент : [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна ; Дніпропетровський ун-т економіки та права. – К. : ЦНЛ, 2006. – 520 с.
6. Реверчук С.К. Гроші та кредит : [підручник] / С.К. Реверчук та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К. : Знання, 2011. – 382 с.
7. Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України : Постанова Правління Національного банку України від 27.12.2007 року № 480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0032-08>.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7): Звіт про рух грошових коштів // [Zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
9. Галасюк В.В. О необходимости использования понятия «условный денежный поток» / В.В. Галасюк // Фондовый рынок. – 2000. – № 18. – С. 18–21.
10. Дерій М. Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки» : відмінності та взаємозв'язок / М. Дерій // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 60–64.
11. Словарь коммерсанта : Толковый русско-английский и англо-русский / сост. И.В. Липсиц. – М. : Машиностроение : ИНФРА-М, 1996. – 352 с.
12. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність) : Терміни, поняття, персоналії / [В.С. Іфтемчук, В.А. Григор'єв, М.І. Манілич, Г.Д. Шутак] ; за наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемчука. – К. : Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
13. Івасів І.Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту / І.Б. Івасів // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109–116.

14. Поморина М.А. О некоторых подходах к управлению банковской ликвидностью / М.А. Поморина // Банковское дело. – 2001. – № 9. – С. 5–11.
15. Серпенінова Ю.С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Ю.С. Серпенінова ; Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми, 2010. – 20 с.
16. Волошин І.І. Аналіз грошових потоків комерційного банку / І.І. Волошин // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 2. – С. 46–49.